

حقوق والدین

قسمت چهارم

بسم الله الرحمن الرحيم

احساسات و عواطف انسان یکی از نعمتهای بزرگ الهی است و روابطی که میان افراد براساس این عواطف استوار است بهترین و پایدارترین روابط است که حتی پس از مرگ هم با انسان همراه است، و روایات فراوان براین معنی دلالت دارد. و بدون شک پرچوش ترین احساسات انسانی روابط والدین و اولاد است و معمولاً این احساسات بخصوص از سوی پدر و مادر و بویژه مادر، بدور از هرگونه شائبه خودخواهی و جلب منفعت است و همین ویژگی است که قداست خاصی به این علاقه می بخشد و هرچه از این شائبه دورتر و خالصتر باشد قداست بیشتری می یابد. و از این روی، علاقه مادری به فرزند والا تر و مقدس تر است.

فرزند هرچه در احترام پدر و مادر و احسان و نیکی به آنان کوشا باشد هرگز نخواهد توانست حق آنها را ادا کند و لیس باید به مقدار امکان، سعی و کوشش داشته باشد و باید وجود آنان را بخصوص در زمان پیری که نیاز به نگهداری دارند. نعمتی از سوی خداوند بداند و این فرصت را غنیمت بشمارد و در کسب رضای الهی کوشا باشد و هرگز نباید کار خود را کافی بداند و یا بزرگ بشمارد زیرا اهمیت عمل به نیت و قصد انسان است و هرگز قصد فرزند در نگهداری پدر و مادر همچون قصد و نیت آنان نخواهد بود.

رعایت حق والدین در سن پیری

مردی از رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم پرسید: «پدر و مادرم به سن کهولت و پیری رسیده اند و نیاز فراوان به دستگیری و رعایت و نگهداری دارند و من درباره آنان همان رفتاری را دارم که آنان با من در کودکی داشتند و آنچه را آنان در آن زمان برای من انجام می دادند، من نیز برای آنان انجام می دهم!» (یعنی در موقع خوردن لقمه در دهان آنها می گذارم و در موقع استراحت آنان را سرگرم می کنم و در پوشیدن و تعویض لباس به آنان کمک می کنم و حتی در هنگام قضای حاجت، وسائل لازم را تهیه می نمایم و از آنان ازاله

پلیدی می کنم و خلاصه مانند یک کودک از آنها نگهداری می نمایم) آیا من با چنین رفتاری حق آنان را ادا کرده ام؟ فرمود: نه! زیرا آنها آن رفتار را درباره تو داشتند با تمنای بقا و طول عمر تو و تو این رفتار را گرچه داری ولی منتظر مرگ آنان هستی».

گاهی زمان پرستاری از پدر و مادر پیر طولانی تر از دوران پرستاری کودک است و معمولاً کاری از آن دشوارتر است زیرا کودک را می توان به آسانی به پذیرفتن واداشت ولی در مورد پدر و مادر پیر، گاهی امر بسیار مشکل می شود و دفع پلیدی از انسان بزرگ بسیار مشکلتر از دفع آن از کودک است با این حال رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم، کار آنان را مهمتر و مقدستر و والا تر شمرده است زیرا هدف آنان فقط خدمت به فرزند و قصد آنان فقط خیرخواهی و آرزوی آنان فقط سلامتی و سعادت فرزند است. از پرستاری او لذت می برند و با وسوسه و اضطراب، نگران رشد و ترقی کودک اند به خلاف فرزندی که از پدر و مادر پیر پرستاری می کند و از این کار احساس خستگی می نماید و همیشه چشم به راه ملک الموت است که او و آنها را راحت کند. حتی اگر بظاهر، خود را بفریبد که خیر آنها را می خواهد و راحتی آنها را در مرگ می بیند ولی اگر دقت نماید، او راحتی خود را خواهان است نه آنان!

البته اگر انسان مؤمن با توجه به این که در این خدمت رضای خداوند است، قصد قربت داشته باشد و از خداوند بخواهد که این نعمت را برای او نگه دارد تا هرچه بیشتر از این راه به کمال - که همان قرب الهی است - نزدیک شود ممکن است عمل او در مقیاس الهی حتی از عمل پدر و مادر هم بزرگتر باشد. حدیث مذکور و امثال آن، این دو عمل را از نظر روابط انسانی و احساسات مقایسه کرده است و از این بُعد بدون شک، کار پدر و مادر دورتر از شائبه خودخواهی و جلب منفعت شخصی است و لذا گرامی تر است ولی اگر از بُعد الهی بررسی شود در صورتی که انسان کاملاً و خالصاً، قصد تقرب به خداوند را داشته باشد و هرگز از این کار احساس خستگی نکند بلکه آن را از نعم الهی بداند، شک نیست که عمل

فرزند مهمتر و والا تر خواهد بود زیرا معمولاً پدر و مادر در ادای خدمت به فرزند چنین قصد قربتی را ندارند.

بهر حال، خدمت به پدر و مادر حتی اگر منحرف یا کافر باشند بخصوص در دوران پیری و بیماری از بهترین اعمال و موجب آمرزش الهی است. ابراهیم بن شعیب خدمت امام صادق علیه السلام عرض کرد: پدرم بسیار پیر و ضعیف شده است و ما او را هنگام قضای حاجت بردوش می‌گیریم و به کار او رسیدگی می‌نمائیم. فرمود: اگر می‌توانی این کار را خود انجام بده و در موقع خوردن نیز لقمه در دهانش بگذار که این عمل برای تو در روز قیامت سپری خواهد بود. یعنی سپری در برابر آتش جهنم و عذاب الهی.

و در حدیثی از رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم آمده است: «رغم انك رجل ادرك ابويه عند الكبر فلم يدع لهما الجنة» یعنی آن کس به خاک مالیده باد (کنایه از بیچارگی و بدبختی) که پدر و مادر خود را در پیری درک کند و آنها او را به بهشت نبرند یعنی او نتواند با احسان و نیکی به آنان مستحق بهشت شود.

رعایت حق والدین پس از مرگ

رعایت حق والدین اختصاص به دوران حیات آنان ندارد بلکه پس از مرگ نیز باید این حق عظیم رعایت شود بلکه عدم رعایت آن موجب عقوبت است حتی اگر در دوران حیات، رعایت کرده باشد. امام باقر علیه السلام فرمود: «ان العبد لیکون باراً بوالديه فی حیاتهما ثم یموتان فلا یقضی عنهما دینهما ولا یتستغفر لهما فیکتبه الله عزوجل عاقباً وانه لیکون عاقباً لهما فی حیاتهما غیر باراً بهما فاذا ماتا قضی دینهما واستغفر لهما فیکتبه الله عزوجل باراً».

گاهی انسان در دوران حیات پدر و مادر به آنان احسان و نیکی می‌کند ولی پس از مرگ، آنان را فراموش نموده دین آنها را ادا نمی‌کند و برای آنها از خداوند طلب آمرزش نمی‌نماید، خداوند چنین کسی را عاق والدین ثبت می‌کند و گاهی انسان در دوران حیات پدر و مادر نسبت به آنان عاق است و از هرگونه احسانی درباره آنان دریغ می‌ورزد و چون مرگ فرا رسد، قرض آنها را ادا می‌کند و برای آنها از خداوند مغفرت می‌خواهد، خداوند او را جزه نیکوکاران به پدر و مادر ثبت می‌کند.

شک نیست که انسان پس از مرگ بیش از دوران حیات نیازمند است زیرا دست او از مرحله عمل یکنواخته کوتاه شده و گرفتار عواقب کار خویش است حتی اگر انسان نیکوکار و مؤمن با تقوی باشد باز هم پس از مرگ متوجه می‌شود که کم کار کرده است و بسیار وقت گرانها را تلف نموده است و هرچه کوله بار خود را می‌گردد

توشه راه دشوار را بسیار اندک می‌پندد و از حسرت اوقات فراغت را که به بطالت گذرانده است، انگشت پشیمانی و ندامت به دندان می‌گیرد و لذا طبق روایات، اموات همیشه چشم به راهند و از هر توشه‌ای که بازماندگان برای آنها بفرستند خوشحال می‌شوند چرا که دیگر امیدی بجز این ندارند. البته این هم از رحمت و اوسعۀ خداوند است و گرنه عمل دیگران نباید برای شخص مفید باشد ولی خداوند مهربان این را نیز می‌پذیرد و برای او توشه‌ای به حساب می‌آید.

بنابراین نباید از احسان به پدر و مادر، پس از مرگشان غفلت نمود که این خود جبران کوتاهیهای دوران حیات را می‌کند بلکه طبق این حدیث و با توجه به نیاز شدید انسان پس از مرگ، این احسان از احسان دوران زندگی مهمتر و برتر است.

رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم فرمود: «سید الابرار یوم القیامه رجل بر والديه بعد موتهما» سرور نیکوکاران در روز قیامت، کسی است که به پدر و مادر، پس از مرگ آنها، نیکی و احسان نماید.

و در حدیثی امام صادق علیه السلام فرمود: «ما یمنع الرجل منکم ان یتروا والديه حیثین او یتبین بصلی عنهما ویتصدق عنهما ویحج عنهما ویصوم عنهما فیکون الذی صنع لهما وله مثل ذلک فبزیده الله عزوجل بیره واصله خیراً کثیراً».

چه چیزی شما را باز می‌دارد از اینکه به پدر و مادر در دوران زندگی و پس از مرگ احسان و نیکی کنید. هر فرد از شما می‌تواند بجای آنها نماز بخواند، صدقه بدهد، حج برود و روزه بگیرد، پس آن چه را انجام می‌دهد برای آنها ثبت می‌شود و برای او نیز مانند همان ثبت می‌شود و بعلاوه خداوند بخاطر احسان و صلۀ او، خیر فراوانی به او می‌رساند. و در نتیجه از این عمل هم آنها بهره‌ای کافی می‌برند و هم انسان عمل کننده دو بهره می‌برد، ثوابی برای خود عمل و خیر فراوانی برای احسان به پدر و مادر.

اولویت حق مادر

از روایات بسیاری استفاده می‌شود که حق مادر بزرگتر و مهمتر است و دلیل آن مشقتها و رنجهای طاقت فرسایی است که مادر در به وجود آمدن و تربیت فرزند تحمل کرده است.

امام زین العابدین علیه السلام در رسالۀ حقوق چنین می‌فرماید: «واما حق الرحم فحق امک ان تعلم انها حملتک حيث لا یحمل أحد احداً واطعمتک من نمره قلبها مالا یطعم احد احداً وانا وقتک بسمعها و بصرها ویدها ورجلها وشرها ویرها وجمیع جوارحها مستبشرة بذلک فرحه موبله محتمله فیه مکروهها والمه و نقله و غمه حتی دفعتها عنک بدالقدره و اخرجتک الی الارض فرضیت ان تشیع و تنحوع هی و تکسوک

ونعری ونرویک ونظماً ونظلك ونضحی وننعمک ببؤسها وتلدذک بالنوم
بارقها وکان بطنها لک وعاء وحجرها لک حواء ونديها لک سقاء ونفسها
لک وفاء تباشر حرالدنيا وبردها لک ودونک فتشکرها علی قدر ذلک
ولا تقدر علیه الا بعون الله وتوفيقه».

و اما حق مادرت این است که بدانی او تورا حمل کرده است آن گونه که
هیچکس، دیگری را حمل نمی کند (یعنی هیچ کس بجز مادر دیگری را در
درون خود حمل نمی کند) و از شیرۀ جان خود تورا خورانیده است چیزی که
هیچکس دیگری را نمی خوراند. (یعنی هیچکس بجز مادر مواد غذایی که جزء
بدن او شده است به دیگری تقدیم نمی کند) و گوش و چشم و دست و پا و مو و
پوست و همه اعضای خود را سپریلای تو قرار داده است (یعنی در دوران
بارداری در همه اعضای مادر کمبود و نقص به وجود می آید) درحالی که
خوشحال و راضی است و در این راه، تحمل ناگواریها و دردها و سنگینیها و
مشکلات فراوانی کرده است تا آن که به قدرت خداوند از بار تورها شود و تورا
به زمین گذارد آن گاه نیز راضی است که توسیر باشی و او گرمه بماند و تورا
می پوشاند و خود برهنه می ماند و تورا سیرآب می کند و خود تشنه می ماند و
بر تو سایه می افکند و خود را در معرض آفتاب قرار می دهد. بیثباتی و بیچارگی
را بر خود می پسندد تا تو در ناز و نعمت باشی و بیداری را تحمل می کند تا تو در
خواب خوش فرو روی. شکم او جایگاه تو بود و دامن او پناهگاه تو و پستان او
منبع تغذیه تو و جان او سپریلای تو، گرما و سرما را به جان می خرید برای تو و
بجای تو پس تو باید در برابر این همه احسان و محبت، او را سپاسگزار باشی و
هرگز نخواهی توانست مگر این که خداوند به توفیق خاصی تورا یاری دهد.

و ظاهراً این استئنا که در آخر این قسمت از حدیث است برای
افراد بسیار نادری حاصل شده است زیرا در روایت دیگر، رسول خدا
صلی الله علیه وآله وسلم می فرماید: «حق الوالدان تطیبه ماعاش و افا
حق الوالده فهیات هیهات لو أنه عدد رمل عالج و قطر المطر اتمام الدنيا
قام بین یدبها ما عدل ذلک يوم حمله فی بطنها» حق پدر این است که از
او در طول زندگی اطاعتش کنی و اما حق مادر هرگز نمی توانی ادا کنی اگر
بعدد شهای بیابان و قطره های باران، روزهای در خدمتش باشی، تنها به
جای زحمات طاقت فرسای دوران بارداری او نخواهد بود.

گویند: مردی که مادر خود را به دوش گرفته و به دور خانه کعبه
طواف می داد، خدمت رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم آمده
پرسید: آیا حق او را ادا کرده ام؟ فرمود: هرگز! حتی در برابر یک ناله
او (هنگام وضع حمل) نخواهد بود.

دیگری به آن حضرت از کج خلقی مادر شکایت برد. فرمود: او

در آن نه ماه که بار تورا تحمل می کرد و آن دو سال که تورا شیر داد
و شبهایی که بیداری کشید و روزهایی که برای تو تحمل تشنگی
کرد، کج خلق نبود. مرد گفت: من جزای زحماتش را پرداخته ام،
او را دوبار بردوش گرفته و به حج برده ام. فرمود: هرگز! جزای یک
ناله او هنگام وضع حمل را نپرداخته ای.

روایتی را به تعبیرات و صور مختلف، عامه و خاصه نقل کرده اند
که اکثر علما آن را دلیل بر رجحان حق مادر بر پدر دانسته اند.
کلینی (قدمه) در کافی شریف بسند معتبر و کوتاه از امام صادق
علیه السلام نقل کرده است که فرمود: مردی خدمت پیامبر اکرم
صلی الله علیه وآله وسلم آمد و گفت: یا رسول الله به چه کسی احسان
و نیکی کنم؟ (یعنی چه کسی اولی به احسان و محبت است؟)
فرمود: مادرت. پرسید: بعد از او چه کسی اولی است؟ فرمود:
مادرت. بار سوم سؤال را تکرار کرد فرمود: مادرت. و در نوبت چهارم
به همان سؤال تکرار شد، فرمود: پدرت. و به همین مضمون در
صحیح مسلم از معتبرترین کتب حدیث نزد عامه نیز آمده است که:
مردی از رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم پرسید: چه کسی اولی و
احق به حسن صحبت و همزیستی است؟ فرمود: مادرت. و پس از
سه بار تکرار سؤال، در مرتبه چهارم فرمود: پدرت. و در بعضی نقلها
پس از دوبار. و این موجب بحثی میان علما شده است که حق مادر
شاید سه برابر یا دو برابر حق پدر است و حتی بعضی به این تمسک
کرده و گفته اند: اگر شخصی تمکن مالی پرداخته نفقه هردو را
ندارد، مادر اولی است گرچه اکثر علما این فرق را قائل نیستند. ولی
شک نیست که تاکید رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم بر حق مادر
و تأخیر ذکر پدر تا بار سوم یا چهارم دلیل روشنی است بر فرق بزرگی
میان پدر و مادر در لزوم رعایت و احسان.

کلینی (قدمه) حدیث دیگری در کافی شریف از امام صادق
علیه السلام نقل کرده که پیامبر صلی الله علیه وآله وسلم در پاسخ
سؤال از احسان و نیکی به والدین فرمود: «ابروامک، ابروامک،
ابروامک، ابرواباک ابرواباک، ابرواباک». امام فرمود: «و بدأ بالام
قبل الاب» ظاهراً این جمله از امام صادق علیه السلام است گرچه
هردو را سه بار برای تاکید ذکر فرموده ولی تقدیم نام مادر، خود دلیل
براهمیت حق او است.

و باز در حدیثی دیگر از طرق عامه نقل شده است که رسول خدا

بقیه در صفحه ۵۸

● ۱۶۰۰ افسر اسرائیلی خواستار عقب‌نشینی ارتش صهیونیستی از سرزمینهای اشغالی شدند.

۶۷/۱/۱۶

● پلیس ایتالیا ۴۰ تن بمب در یک هواپیمای عراق کشف و ضبط کرد.

۶۷/۱/۱۸

اختراع واکنش

● برای اولین بار در ایران ترازوی عقربه‌ای تمام اتوماتیک توسط یک نوآور ایرانی ساخته شد.

۶۶/۱۲/۱۵

● دستگاه کنترل الکترونیکی میدان تیر شانه، توسط

یکی از پرسنل لشکر ۷۷ شامن الاثمه (ع) در مشهد طراحی و ساخته شد.

۶۶/۱۲/۱۹

● دستگاه تست کننده آزمایشگاهی در سمنان طراحی و ساخته شد.

۶۷/۱/۹

● با تلاش یکی از کارکنان مخابرات سمنان دستگاه آزمایش کنتور مشترکین تلفن مراکز مخابراتی طراحی و ساخته شد.

۶۷/۱/۱۱

● در جهت جلوگیری از آلودگی محیط زیست دستگاه اتوماتیک تصفیه فاضلاب در یزد طراحی و ساخته شد.

۶۷/۱/۱۸

● سریعترین دستگاه ساخت پناهگاه توسط یک مینگر اراکی طراحی و ساخته شد.

ضد انقلاب

● ۳۵۰ کیلو مواد مخدر در خراسان کشف شد.

● یک واحد مرغذاری در کرمان ۷/۵ میلیون ریال جریمه شد.

● ۷۰ تن رنگ، از انبار یک محسکر در همدان کشف شد.

۶۶/۱۲/۱۷

● ۱۷۶ کیلوگرم مواد مخدر در استان یزد کشف شد.

۶۷/۱/۸

بقیه از حقوق والدین

صلی الله علیه وآله وسلم فرمود: «بوصیکم الله بامهاتکم ثم بوصیکم بامهاتکم ثم بوصیکم بالأقرب فالأقرب» خداوند سفارش مادران را به شما فرموده است و باز هم سفارش مادران را فرموده و باز هم سفارش مادران را فرموده و سپس سفارش نزدیکان به ترتیب هر که نزدیکتر است اولی از دیگران است.

همچنین در کتب حدیث عامه است که: هر دوی از رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم پرسید: کدام یک از والدین، حق او اعظم و اهم است؟ فرمود: «التي حملته بین الجنین وارضته الثلثین وحنثته علی الفخذین وقدته بالوالدین» آن کس که فرزند را میان دو پهلویش خویش برداشت و از دو پستان خویش شیر داد و در دامن خویش نگه داشت و پدر و مادر خود را فدای او می کرد.

و در حدیثی دیگر فرمود: «برالوالدة علی الوالدین» احسان به مادر باید دو برابر احسان به پدر باشد و همین مطلب نیز از آیات قرآن که در مورد حقوق پدر و مادر است، استفاده می شود زیرا اگر چه هر دو را امر به احسان فرموده است ولی تنها ویژگیهای مادر را برای تحریک عواطف انسان ذکر نموده که ما قبلاً در بخش آیات در این باره مختصراً بحثی داشتیم.

خلاصه هیچ جای شک و تردیدی نیست که حق مادر بزرگتر از حق پدر است و بهر حال هر دو را باید در بالاترین حد امکان و قدرت، مورد محبت و احترام و تواضع قرار داد و از تحصیل رضایت خاطر آنان دریغ ننمود که دعای خیر آنان در زندگی و پس از مرگ برای انسان، بسیار مایه سعادت و خوشبختی است.

ادامه دارد

فرم تقاضای اشتراک

خواهشمند است وجه اشتراک مجله پاسدار اسلام را به حساب جاری ۶۰۰ بانک ملت، شعبه میدان شهداء قم واریز و پیش بانکی را همراه آدرس مشخصات کامل خود به دفتر مجله پاسدار اسلام (قم- صندوق پستی ۷۷۷) ارسال فرمائید.

تذکر:

- ۱- بهای اشتراک یک سال ۹۰۰ ریال، دو سال ۱۸۰۰ ریال است.
- ۲- وجه اشتراک را می‌توانید از طریق تمام بانک‌های کشور به حساب جاری فوق واریز نمایید.
- ۳- در صورتیکه به بانک دسترسی نداشتید وجه اشتراک را توسط اداره پست بیمه نمایید.
- ۴- احتیاج به بریدن این فرم نیست و کافی است مشخصات خود را بشرح زیر در نامه‌ای جداگانه نوشته و ارسال نمایید.
- ۵- در صورت واریز وجه به بانک، حتماً پیش بانکی ارسال شود.

اینجانب	نام خانوادگی
شهرستان	آدرس
ماهیم به مدت	سال از شماره
مشترک شوم لدامن	ریال توسط بانک

حساب جاری فوق واریز و پیش بانکی را به پیوست ارسال می‌دارم.

لطفاً در موقع تمدید، شماره اشتراک را قید فرمائید.